

428—84) — og yderligere bekræftet gennem Øresundstoldregnskaberne prisangivelser for korn. Udsvingene i Kornpriserne har, saa vidt hidtil konstateret, været meget store. For de andre Østersøvarer foreligger derimod utvivlsomt en langt jævnere prisudvikling.

Deres benyttelse af »lastage« som maalestok og den store vægt, De lægger paa »volume«, har videre efter min opfattelse ogsaa faaet Dem til at undervurdere betydningen af varer af ringe volumen men høj værdi, baade hvor det gælder importen vestfra og eksporten fra Østersoomraadet¹. Hertil maa føjes, at det endnu er et uløst problem i hvilken udstrækning netop disse varer, for saa vidt de var hollandsk gods, før 1618 forekommer i Øresundstoldregnskaberne.

De vil af foranstaaende, som af min anmeldelse, forstaa, at Deres egen og min vurdering af rækkevidden af de resultater, som De har naaet i Deres bog, er ret forskellige. Jeg skal her til slut resumere min opfattelse derhen, at den foruden bidrag til Øresundstoldregnskaberne historie og vurdering, som efter min mening burde have været behandlet for sig, indeholder elementerne til en fortræffelig monografi af Dutch Shipping Trade. I en saadan vilde den ensidighed i synspunkter, som jeg har paapeget, i langt højere grad have været forstaaelig.

Astrid Friis.

Bemærkninger til en Anmeldelse.

Maa jeg i Anledning af den Omtale, min Konkurrenceafhandling fra 1936 har faaet i sidste Hefte af Historisk Tidsskrift², tillade mig at bemærke, at jeg ikke begrundet det, Anmelderen, Dr. Povl Bagge, betegner som mit »paradoksale Hovedresultat«, alene ved en Henvisning til visse norske Kulturpersonligheders Indsats her

¹ Naar De i Deres modbemærkninger anfører, at De med glæde har konstateret, at Arthur Attman i sin nylig udsendte disputats *Den ryska marknaden i 1500-talets baltiska politik 1558—1595* (1944) finder en forbavsende god overensstemmelse mellem de af ham beregnede handelsbalancer for en række baltiske lande og den af Dem 1937 raat skitserede transitbalance i sundet, vil jeg gerne i denne sammenhæng gøre opmærksom paa, at korn for flere af de heri indbefattede havne, navnlig i 16. aarh., spiller en langt mindre rolle end i Østersøhandelen taget under et. Russiske varer af ringe volumen i forhold til værdien giver den sin specifikke karakter. Dette gælder dog naturligvis ikke balancen for Danzig 1641, der ogsaa svarer til Deres gennemsnit (af hvert tiende aar), men det fremgaar af Deres bemærkninger, at de enkelte aar udviser store svingninger (Riga Lecture, s. 398). Jeg tror, at der er stor sandsynlighed for, at en virkelig udarbejdelse af transitbalancen i Sundet aar for aar, for saa vidt kornet influerer derpaa, vil vise en stærkt skiftende karakter, saaledes at det næppe, for saa vidt dette angaar, kan være rimeligt at tale om et bestemt balanceforhold.

² 10. R. VI, 717 f.

i Landet. Naar jeg drister mig til at hævde, at Norge i selve det 18. Aarhundrede, hvorom den stillede Opgave udelukkende drejede sig, betød noget endnu mere afgørende for Danmark end dette Land for Norge, nævner jeg til Begrundelse en Række Forhold med Udgangspunkt i den Betragtning, at Norge allerede i den foregaaende Tid var blevet i alt væsentligt saa assimileret med Danmark, som det skulde blive, medens det først var i den omhandlede Periode, at norske Forhold og Personligheder paa iøjnefaldende Maade paavirkede danske Tilstande.

Jeg fremhæver det væsentlige og vigtige økonomiske Moment: at Norge i det 18. Aarhundrede var det store Afsætningsmarked for Danmarks Landbrugsprodukter (jfr. i meget senere Tid England), og derved den bærende Hovedbasis for Landets Økonomi, medens Danmark ikke i tilsvarende Grad kunde blive Basis for Norges. Jeg nævner den norske Betydning for dansk Aandsliv fra og med Holberg, fremdeles at Norge ved sin Samfundsbygning stod som et Ideal ved de store Reformere, der skulde gennemføres i Danmark, og at Norskheden var den vigtige nationale Reserve for Danskheden, en Reserve, der maaske gjorde Udslaget i den heldige Kamp for at trænge Tyskheden tilbage indenfor de danske Enemærker.

Alt dette synes dog at være Forhold af væsentlig Betydning, og det er formentlig ret rimeligt i Sammenhæng hermed at fremhæve saadanne Enkeltpersonligheder som Holberg og Chr. Colbjørnsen, navnlig den førstnævnte. Det er en underlig Tanke hos Dr. Bagge, at Holberg og Colbjørnsen kunde have virket i Danmark, selvom Norge ikke havde hørt til det danske Monarki, saaledes at deres Indsats ikke har sin nødvendige Forudsætning i den statslige Forbindelse mellem de to Lande. Jeg maa bestemt mene, at hvis der havde været en national og statslig Afstand mellem Danmark og Norge som mellem Danmark og det daværende Sverige, vilde Holberg ikke være blevet dansk Forfatter, Colbjørnsen ikke dansk Statsmand. Vi møder ingen Svenskere, end ikke Skaaninger, paa tilsvarende Pladser i det 18. Aarhundredes Danmark. Naturligvis kan man saa gøre det videre Tankeeksperiment at forestille sig de nævnte og andre fremragende Nordmænd som tyskfødte, men saafremt Holberg havde været en Tysker, levende som Professor og Komedieskriver i København, hvordan vilde saa hans Stilling og Betydning være blevet i Forhold til det danske nationale Aandsliv?

Hvad angaar Statsforbindelsens almindelige Betydning for det norske Folk, har jeg ikke undladt særlig at fremhæve Udviklingen i den danske Enevældes Skole af den Embedsmandsklasse, der skulde evne at grundlægge den nye norske Stat (jfr. ogsaa mit

Skrift »Nordisk Statsstyre« S. 67), og dette er utvivlsomt noget meget væsentligt.

Jeg har ikke indskrænket mig til at sammenfatte ældre Fremstillinger, men saa vidt det var muligt indenfor den givne Tidsfrist, selvstændig inddraget trykt og utrykt Kildestof. Imidlertid gik jeg ud fra, at Opgavens Hensigt ikke var at iværksætte en Kraftprøve med Hensyn til, hvem af Konkurrenterne der paa den korteste Tid kunde gennemføre den største Kompilation af Kildemateriale. Næppe nogen af os, der gerne vilde have det ledige Professorat, havde i vort tidligere Liv vist os som Sinker i denne Henseende. Det var det rimeligste, at man nu vilde se os kappes om at give den klareste formede og tænkte, pædagogisk bedst tilrettelagte Behandling af et betydningsfuldt Emne, som dog ingen Forsker ved sine fulde fem vilde tænke sig at kunne »udtømme« i Løbet af et Par Maaneder. I al Almindelighed er jeg iøvrig imod den Opfattelse, at det »selvstændige« ved en historisk Undersøgelse skal maales mere efter dens Fremlæggelse af »nye« Aktstykker, end efter dens Tankeindhold, den Opfattelse, man i Virkeligheden kan finde hos Dyrkere af det historiske Fag i snæver Forstand, men mere sjældent hos Videnskabsmænd indenfor andre Fag, der har et større eller mindre historisk Islæt, men hvor Tænkning i højere Grad paaskønnes.

Som min Besvarelse af Konkurrenceopgaven blev anlagt, maa den først og fremmest vurderes efter sine Synspunkter. Det er beklageligt, at disse ikke finder Anerkendelse hos Dr. Bagge. I »Dansk biografisk Leksikon« kalder Povl Engelstoft min Afhandling en »koncentreret, paa frugtbare Synspunkter rig Oversigt«, og det norske Medlem af Bedømmelseskomitéen sendte mig i sin Tid en meget anerkendende privat Bedømmelse uden nogen Hentydning til, at der efter hans Skøn var noget særlig »paradoksalt« ved mine Konklusioner¹.

Hans Jensen.

¹ Det kan naturligvis være interessant at faa et Arbejde underkastet fleres Bedømmelse. Bagge giver mig den forbeholdne Anerkendelse, at jeg »maaske« har gennemtænkt Problemet klarere end de to fremragende Konkurrenter, hvis Afhandlinger anmeldes jævnsides med min. Dette Skøn staar i en vis opmuntrende Modsætning til, at Professor Arup i sit Skøn over min tidligere Produktion, afgivet ved den første Bedømmelse af de indkomne Ansøgninger om det ledige Professorat, frakendte mig tilstrækkelig Skarphed i Problemstilling og Problembehandling (Aar bog for Københavns Universitet 1936—37 S. 89). Paa den anden Side staar Bagges Fremhævelse af det »paradoksale« hos mig i mindre glædelig Modsætning til en senere officiel Indstilling, der med Henblik paa bl. a. den af Bagge anmeldte Afhandling priser »den sunde Sans, der præger alle mine Arbejder« og fremhæver, at jeg staar med begge Fødder paa Virkelighedens Grund (Aarsberetning for Aarhus Universitet 1937—38 S. 51). Dermed er sagt noget andet end, at jeg skulde være en Paradoksmager, selvom vel ikke sjældent ogsaa Paradokser kan være en Vej til at faa udtrykt noget fornuftigt.